

Г. В. Боряк

ВИКЛИК ЧАСУ НОВІ СТРАТЕГІЧНІ ІНІЦІАТИВИ МІЖНАРОДНОГО АРХІВНОГО СПІВТОВАРИСТВА

10-13 жовтня 2001 р. у столиці Ісландії Рейк'явіку відбулася низка заходів, які мають надзвичайно важливе значення для міжнародного архівного життя - XXXV Міжнародна конференція Круглого столу архівів (CITRA), 2-а Генеральна асамблея Європейського відділення (EURBICA) Міжнародної ради архівів та 8-мі Делегатські збори МРА.

У традиційному (щорічному) всесвітньому форумі архівістів взяла участь рекордна кількість учасників - близько 200 осіб, переважно керівники архівних служб та представники національних професійних асоціацій із 80-ти країн світу.

Найбільш представницькими були делегації Ісландії (понад 20 учасників), Франції (17), Великобританії і США (по 9 представників), Канади і Саудівської Аравії (по 6 осіб), Китаю, Японії, Голландії, Німеччини (по 5 учасників), Австрії (3). Із країн колишнього СРСР були представлені: Латвія (4 делегати), Росія, Естонія, Казахстан (по 2 представники) і Україна.

Конференція (10-12 жовтня) є частиною форумів, що проводяться протягом 2001-2003 рр. Міжнародною радою архівів у рамках серії "Архіви і суспільство". Тема нинішньої конференції - "Архіви і суспільство: Що зберігати? Приймання і відбір" - є надзвичайно актуальною і відбиває такі ключові проблеми, що турбують міжнародне архівне співтовариство, як приймання, зберігання та експертиза архівних документів.

Під час роботи конференції відбулися 4 сесії, на яких було представлено й обговорено 25 доповідей:

- сесія 1 - "Публічні документи: Стратегія приймання й відбору" (4 доповіді);
- сесія 2 - "Публічні документи: Правила і практика приймання й відбору" (6 доповідей);
- сесія 3 - "Пам'ять суспільства: бізнес-архіви; архіви організацій" (8 доповідей);
- сесія 4 - "Пам'ять суспільства: особові архіви; потенціал усних архівів" (7 доповідей).

Основний лейтмотив більшості виступів - глибока стурбованість долею документальної спадщини людства, адже до архівів потрапляють, за наведеними у програмній доповіді президента CITRA, Національного архівіста Канади Я. Вільсона, лише 2-3% створюваної людством документації. Звідси й виникає глобальна проблема: що саме відбирати із цього колосального інформаційного масиву, який є продуктом діяльності суспільства? Хто має право відбирати і проводити експертизу?

Однак і тому, що вже відібрано на постійне зберігання, загрожує багато факторів - війни, переміщення, втрати через недбалість і недооцінку значення документальної спадщини з боку як фондоутворювачів, так і урядів, що мають усвідомити значення архівів у житті держави. Не випадково прес-реліз, поширений на конференції, має промовисту і тривожну назву: "Пам'ять світу під загрозою!".

Звідси випливають усвідомлення серйозної відповідальності, що лягає на плечі архівіста, зростання значення його професії, яка в більшості країн світу має надзвичайно високий суспільний статус. Наявність саме такого статусу була особливо відчутною, якщо говорити про африканський континент, - він був активно представлений на конференції і активно присутній у виступах і дискусіях.

Найбільш змістовно оформили свої доповіді: Д. Симпсон (Національний архів Великобританії) "Політика приймання і розміщення архівів"; Е. Швіртліц (виконавчий директор Національного архіву Австралії) "Функціональний підхід до відбору документів"; С. Каммінгс (представник Національної адміністрації архівів і діловодства, США) "Перебудова політики менеджменту в діловодстві"; К. Гренштрем (Голова Правового комітету МРА) "Правове поле у відборі документів"; К. Ден (представник Національного архіву Австралії) "Стандарт ISO 15489"; Й. Колянович (директор Національного архіву Хорватії) "Співпраця архівів і фондоутворювачів".

Другий лейтмотив більшості виступів на конференції - крихкість, ламкість, нетривкість електронних документів. Адже людство саме на рубежі століть і тисячоліть розпрощалося з "паперовим суспільством" і увійшло у фазу "електронного суспільства". На означення цих документів в англійській мові існує дуже влучний термін - fragile (при транспортуванні ящиків з виробами із скла на них наклеюють етикетки саме з таким написом). На конференції звучала стурбованість, до певної міри розгубленість і неготовність суспільства в цілому і професіоналів-архівістів, зокрема, дати чітку відповідь на запитання: як впоратися з електронними документами, які критерії їх відбору й експертизи можуть бути оптимальними? У цьому плані надзвичайний інтерес викликала доповідь професора Університету Британської Колумбії (Канада) Т. Іствуда "Відбір електронних документів". Він представив результати реалізації спеціального проекту (за 10 років), ініційованого урядом і пов'язаного з виробленням стратегії опрацювання електронних документів на стадії їх створення і функціонування в діловодстві, а згодом - під час передавання до архіву і зберігання. Автор люб'язно погодився підготувати на базі доповіді спеціальну статтю з оглядом проблеми і вичерпною бібліографією для журналу "Архіви України".

Неодноразово підкреслювалася революційна роль Інтернету, який докорінно, хочемо ми того чи ні, змінив обличчя архівів і архівних служб світу, позначився на діяльності архівних установ. За даними, що були обнародовані у Рейк'явіку, у світі пересічно на одного дослідника читального залу припадає 100 "віртуальних" дослідників в Інтернеті. Це - вражаюча цифра. Таким є співвідношення того, що ми бачимо на власні очі, і того, що відбувається у віртуальному архівному середовищі. Для порівняння: Національний архів Канади нещодавно зафіксував мільйонного відвідувача свого веб-сайту в Інтернеті.

Зазначимо принагідно, що не менш вражаючою є статистика відвідувань офіційного веб-сайту Державного комітету архівів України. Щомісяця фіксуються понад 2 500 візитів до нас, під час котрих робиться не менше 40 тис. запитів, копіюється понад 8 тис. екранних сторінок, понад 30 тис. файлів. Кількість запитів до сайту варіюється з 50 до 500 на годину.

Наведені дані свідчать, що це - своєрідний виклик часу, який ми мусимо сприйняти, це ті реалії, які ми не можемо ігнорувати, оскільки вони значною мірою формують структуру запитів, з якими до нас звертається суспільство.

Логічним продовженням двох перших провідних тем конференції стало одностайне бажання якнайшвидше, якнайповніше і найефективніше удоступнити національні архівні інформаційні ресурси. Це - третій основний лейтмотив виступів учасників конференції.

Однією з найбільш загальних спільних рис діяльності більшості архівних служб світу впродовж останніх років стали інтенсивні спроби створення національних електронних каталогів архівних інформаційних ресурсів; майже всі вони будуються на рівні архівного фонду (за зарубіжною термінологією - колекції, чи групи документів). Це надзвичайно складне завдання. Навіть розвинені країни Заходу стикаються з проблемами, які на сьогодні не вирішуються. Основа цих проблем - величезні обсяги інформації, яка має бути опрацьована й удоступнена для використання. Для прикладу: Національний архів Австралії поглибив рівень подання інформації до поодиночного. У архівному фонді країни нараховуються 25 млн. одиниць зберігання. З них лише 2,6 млн. представлено в Національному електронному каталозі. Якщо рухатися нинішніми темпами за сучасними технологіями і не враховувати нових надходжень, за оцінкою австралійських архівістів, їм знадобиться не менше 80 років для створення інформаційної системи поодиночного рівня.

Другою визначальною рисою розвитку світової архівної практики і наступним логічним кроком в інформатизації галузі є надання онлайн-доступу до електронних каталогів через Інтернет. Не випадково цей напрямок діяльності як один з найпріоритетніших окремо записано в звіті Виконкому МРА, представленому делегатам СІТРА. Йдеться про підтримку ініціативи ЮНЕСКО щодо розроблення проекту створення в Інтернеті інтегральної інформаційної системи, що об'єднає всі національні архівні каталоги країн Євросоюзу. Нині, на жаль, нас це безпосередньо не стосується, але з часом, сподіваємося, проблема стане актуальною і для України. Принаймні, стратегія архівних служб європейських країн зафіксована тут чітко.

Третій стратегічний напрямок актуалізації інформаційних ресурсів архівної галузі, на якому наголошувалося під час форуму, - публікація електронних версій традиційних архівних довідників - описів, інвентарів, індексів у Інтернеті (як у вигляді баз даних, так і в текстовому режимі). Цей процес має майже "обвальний" характер. Гуверівський інститут війни, миру і революцій у США оголосив, наприклад, про підготовку до публікації на своєму веб-сайті близько 700 (!) описів власних колекцій.

На 2-й Генеральній асамблеї EURBICA було представлено 37 європейських країн. Делегатами заслухано і обговорено:

- звіт про 1-шу Генеральну асамблею у Флоренції (29 травня 2001 р.);
- інформацію виконкому про роботу над Статутом відділення. Остаточна редакція Статуту має бути представлена на наступній Генеральній асамблеї EURBICA; робочу групу з доопрацювання проекту очолила М. де Буадефр, директор Національного архіву Франції, Президент EURBICA;
- інформацію про "Чорну книгу" (1994) щодо архівів Євросоюзу (рекомендації для кандидатів у члени ЄС; загальна концепція створення єдиної електронної архівної мережі країн ЄС тощо);
- питання щодо збільшення членських внесків для забезпечення діяльності посла П. Каделла в адміністративних структурах Євросоюзу;
- питання фінансування європейських проектів в галузі культури.

На засіданні розглянуто Стратегічний план EURBICA.

Основні рекомендації плану передбачають:

- підготовку практичного довідника (в електронному вигляді, з онлайн-доступом) із програм міжнародного наукового і культурного обміну в європейському співтоваристві з метою оперативного удосконалення їх для всіх членів відділення;
- розроблення довгострокової Міжнародної програми професійної підготовки (члени відділення зобов'язалися заповнити детальну анкету-запитальник до кінця поточного року);
- підготовку і публікацію на веб-сайті МРА порівняльного огляду законодавства в архівній галузі європейських країн;
- опрацювання спільними зусиллями проблеми експертизи та відбору архівних документів на зберігання (члени відділення зобов'язалися заповнити детальну анкету-запитальник, розроблену відповідним Комітетом МРА, до кінця поточного року);
- подальшу підтримку і розвиток міжнародного проекту "Спільна архівна спадщина країн та народів Центральної і Східної Європи", зокрема у співпраці з Архівом Відкритого Суспільства (Будапешт).

На засіданні обрано новий склад Виконкому EURBICA.

На Делегатських зборах було заслухано звіти відділень, комісій і комітетів МРА; звіт скарбника МРА.

8-мі Делегатські збори МРА прийняли резолюцію.

Під час роботи форуму відбулася презентація нового веб-сайту МРА та нового сайту Національного архіву Ісландії. На сайті МРА вперше представлено всі відділення міжнародної організації, закладено широкі перспективи для створення потужного засобу комунікації міжнародного архівного співтовариства. Ядро сайту Національного архіву Ісландії становить реєстр цифрових зображень найдавніших документів з історії країни, а також Ісландська генеалогічна база даних.

Відбулася також презентація нового міжнародного архівного часопису, органу МРА "Comma" (№ 1-2, 2001).

Прийнято рішення про проведення XXXVI Міжнародної конференції Круглого столу архівів у Марселі (Франція) в листопаді 2002 р.